

Huumori tuo iloa ja yhteisöllisyyttä esiopetusryhmän oppimiseen

JULI-ANNA AERILA JA MARJA-LEENA RÖNKKÖ

julaer@utu.fi

Turun yliopisto, opettajankoulutuslaitos, Rauman yksikkö

Tiivistelmä

Huumori edistää oppimista ja hyvinvointia monin tavoin. Tästä syystä huumoria voitaisiin hyödyntää nykyistä enemmän koulukontekstissa. Artikkelissa kuvataan lasten huumoria, jota käytetään eheyttävän oppimisprosessin lähtökohtana. Tutkimus on toteutettu satakuntalaisessa esiopetusryhmässä kevään 2018 aikana. Oppimiskokonaisuuden aikana lapset piirtävät, tuottavat kertomuksia ja toteuttavat käsityötuotteen käyttäen huumoria lähtökohtanaan. Tutkimusaineistona ovat lasten oppimisprosessin aikaiset tuotokset, joita tutkimuksessa analysoidaan laadullisella sisällönanalyysillä tavoitteena selvittää huumorin muotoja tuotoksissa sekä huumorin merkitystä eheyttävään oppimiseen. Tutkimustulokset osoittavat, että lasten huumori ilmenee tuotteissa yllätyksellisyytenä, joka syntyy inkongruenssista, ja että sen lähteenä ovat lasten arkielämän kokemukset. Lisäksi näyttää siltä, että huumori tukee lapsia erilaisten oppimistehävien suunnittelussa ja virittää heidän mielikuvitustaan sekä yksilöllisestä että yhteisöllisestä näkökulmasta.

Avainsanat

Huumori, eheyttävä oppiminen, esiopetus, laadullinen tutkimus

Johdanto

Nykyiset opetussuunnitelmat varhaiskasvatuksesta alkaen korostavat eheyttävää opetusta ja oppimista. Opetuksen eheyttäminen edellyttää pedagogista lähestymistapaa, jossa kunkin oppiaineen opetuksessa ja erityisesti oppiainerajat ylittäen tarkastellaan todellisen maailman ilmiöitä tai teemoja kokonaisuuksina lapsilähtöisyyttä korostaen. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet, 2014; Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet, 2014; Varhaiskasvatuksen opetussuunnitelman perusteet, 2016.) Jo aikaisemmin on puhuttu oppiaineiden välisestä integraatiosta, jossa samaa teemaa käsitellään useissa oppiaineissa, mutta eheyttämisessä oppiainerajat häivytetään ja oppimisesta tulee kokonaisvaltainen kokemus (Jalongo & Narey, 2006). Käsite sisältää sekä menetelmällisesti ja oppimisympäristöllisesti rikkaan ja vaihtelevan pedagogiikan että eri oppiaineiden opettajien yhteistyötä ehjän opetuskokonaisuuden suunnittelussa ja toteuttamisessa (Kangas, Kopioisto & Krokfors, 2015; Keskitalo, Aerila & Rönkkö, 2017). Artikkelissa kuvatussa eheyttävässä kokeilussa eheyttävänä elementtinä ja oppimiskokonaisuuden sisältönä toimii lasten huumori. Huumori on universaali inhimillinen ilmiö, joka koskettaa kaikkea ihmiselämää, mutta oppimisessa sitä hyödynnetään vielä vähän (Bergen, 2006; Carrell, 2008; Martin, 2007).

Tutkimus on osa KeKä-tutkimuskokonaisuutta, jossa lasten kertomuksia ja käsityötuotteita käytetään erilaisissa eheyttävissä oppimisprosesseissa. Lasten kertomusten ja käsityötuotteiden nähdään visualisoivan lasten ajattelua monipuolisesti ja kertovan lasten oppimisesta heille itselleen ja muille. Aikaisemmissa tutkimuksissamme olemme testanneet kertomusten ja käsityöiden hyödyntämistä esimerkiksi kulttuuriperintökasvatuksessa, erilaisuuden ymmärtämisessä ja kirjallisuuskasvatuksessa. Näissä eheyttävinä elementteinä on käytetty oppimisympäristöä (museo, puutarha), menetelmää (storyline-pedagogiikka) ja lastenkirjallisuutta. Tutkimustulokset osoittavat, että taidelähtöinen toiminta eheyttävissä oppimisprosesseissa lisää lapsilähtöisyyttä ja mahdollistaa yksilöllisen oppimisen arvioinnin. Lisäksi taidelähtöinen toiminta ja muut oppisisällöt tukevat prosessissa toisiaan: lapset saavat muista oppisisällöistä materiaalia kertomuksiinsa ja käsityötuotteisiin, kun näiden kautta voidaan puolestaan arvioida muiden prosessin sisältöjen tavoitteiden saavuttamista ja prosessiin sitoutumista hyvinkin yksilöllisesti. (Rönkkö & Aerila, 2018; Aerila, Rönkkö & Grönman, 2016; Rönkkö, Aerila & Grönman, 2016; Keskitalo ym., 2017.) Tässä tutkimuksessa tarkastellaan, miten huumori näkyy eheyttävässä prosessissa ja miten sen ilmenee lasten taidelähtöisissä (piirroksat, kertomukset ja käsityötuotteet) tuotoksissa.

Lasten huumori

Lasten huumori perustuu inkongruenssiin eli yhteensopimattomien asioiden yhdistämiseen ja/tai johonkin voimaannuttavaan kokemukseen, tilanteeseen tai tekoon, jossa yllätetään joko itse tai muut (Loizou, 2007). Inkongruenssi tarkoittaa, että lapsilla on kyky tunnistaa ja luoda heidän maailmankuvansa perspektiivistä epäsopivia tai poikkeavia tilanteita, jotka hymyilyttävät ja naurattavat heitä. Voimaannuttaminen huumorin näkökulmasta puolestaan tarkoittaa tietoista ja leikillistä muiden ja omien ennakko-odotusten rikkomista ja siitä syntyvää naurua tai hymyä. (Loizou, 2005.)

Yhtensopimattomuuteen keskittyvä huumori näkyy lasten toiminnassa monin tavoin: He voivat käyttää esineitä tai vaikka vaatekappaleita tavanomaisesta poikkeavalla tavalla (käyttää vaikka kulhoa hattuna), käyttäytyä epäodotuksenmukaisesti (kiivetä liukumäkeä ylös) tai muuntaa sanoja tai sanojen ääntämistä oudoksi (sanoo vaikka mummia pummiksi). Lisäksi lapsista voi olla hauskaa käyttää vaikkapa pellen asusteita tai muuttaa tavanomaista väritystä, muotoa tai kokoa piirroksissaan. (McGee, 2008; Loizou, 2007; Loizou & Kyriakou, 2016.) Voimaannuttava huumori näkyy lasten toiminnassa esimerkiksi tottelemattomuutena (tekee päinvastoin kuin aikuinen pyytää) ja sopimattoman tai huomiota herättävän käytöksen toistamisena (pudottaa vaikkapa tavaroita useampaan kertaan saadakseen aikaan reaktion aikuisessa). Lapsista voi siis olla hauskaa tahallaan rikkoa aikuisten sääntöjä, toimia jopa aggressiivisesti tai kertoa mielikuvituksellisia tarinoita tällaisista tilanteista (Loizou, 2007; Loizou & Kyriakou, 2016; Neuss, 2006). Huumori muistuttaa lapsilla leikkiä, sillä leikissäkin vakaaviin tai jopa väkivaltaisiin asioihin voidaan suhtautua kevyesti. Huumori ja leikki kietoutuvatkin lasten toiminnassa toisiinsa. (Smuts, 2016.)

Lasten arjessa on paljon humoristisia asioita. He kertovat toisilleen vitsejä, arvioituksia ja hauskoja tarinoita, seuraavat televisiosta piirrettyjä ohjelmia ja lukevat kirjallisuutta, jonka viehätyks perustuu humoristisille tapahtumille ja tilanteille. (Serafini & Coles, 2015.) Huumorilla on tärkeä rooli lasten ja aikuisten välisessä vuorovaikutuksessa ja ystävyyssuhteiden solmimisessa sekä oppimisessa. Lisäksi huumorin käyttäminen suojelee lapsia kasvuun liittyvissä stressaavissa tilanteissa auttamalla näkemään ahdistusta, pelkoa, turhautumista tai epämuakavuutta aiheuttavan tilanteen vaihtoehtoisesta näkökulmasta. (Berk, 2002; Martin, 2007.) Hobday-Kusch ja McVittie (2002) ovat tutkineet pelleilevien lasten merkitystä lapsiryhmän toiminnalle ja huomanneet, että ryhmän ”pellet” voivat auttaa erityisesti arkoja ja pelokkaita lapsia selviämään uusista tilanteista. Lapset voivat huumorin kautta kuvata myös yhteiskunnallisesti haastavia aiheita, kuten rasismia tai sukupuoleen liittyviä kysymyksiä. Tämän tyyppinen huumori,

yhdessä ns. vessahuumorin kanssa, voi olla ongelmallista aikuisille. Huumorin kautta lapset tekevät näkyväksi ennakkoluulojaan, asenteitaan ja kiinnostustaan, mutta tapa tai tilanne voi olla kyseenalainen ja aikuisen voi olla vaikea löytää oikeaa tapaa huomauttaa sopimattomasta huumorista. (Pitri, 2011.) Lapset ovat siis alati altistuneita huumorille, mutta pohtivat harvoin, miksi jokin on hauska (Serafini & Coles, 2015).

Huumorintaju on yksilöllinen ominaisuus, emmekä voi koskaan olla varmoja, ymmärretäänkö huumoriksi tarkoittamamme haluamallamme tavalla tai ymmärretäänkö itse toisten huumoria. Tästä syystä lapsia tulisi pienestä pitäen ohjata ymmärtämään ihmisten erilaisuutta myös huumorin näkökulmasta. (Aerila ym., 2017) Esiopetus- ja alakouluikäiset lapset nauravat eniten toisten kummeluksille sekä kielellisille hassutuksille ja oudoille merkityksille. Tyttöjen ja poikien huumori eroaa toisistaan jossain määrin: Tytöille on tärkeää muiden ilahduttaminen ja yhdessä nauraminen, kun pojille huumori on aggressiivisempaa ja saattaa keskittyä toisten kustannuksella nauramiseen (Aerila ym., 2017; McGee, 2008). Pitrin (2011) mukaan tyttöjen huumori on sidoksissa arkipäiväisiin tapahtumiin, kun pojat haluavat liittää mielikuvitusta ja fantasiaa huumoriin. Foxin, Deanin ja Lyfordin (2013) mukaan myös tytöt pitävät aggressiivisesta huumorista, mutta aggressiivinen huumori on hyväksyttävämpää poikien kohdalla. Lisäksi näyttää siltä, että tyttöjen huumori on poikien huumoria staattisempaa, mikä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että poikien huumori kehittyä ja muuttuu toiminnan kautta. (Aerila ym., 2015, 2017; Rönkkö & Aerila, 2018.)

Lapset ymmärtävät huumoria ja nauttivat huumorista jo hyvin pienenä. McGeen (1984; 2002) mukaan lapset alkavat käyttää huumoria itse toisena ikävuotenaan. Huumoria laatu ja sisällöt liittyvät läheisesti kielen ja ajattelun kehitykseen. Aluksi huumori keskittyy lasten toimintaan ja konkreettisten esineiden sopimattomaan käyttöön (voivat käyttää vaikka banaania puhelimenä) ja myöhemmin esimerkiksi esineiden sopimattomaan nimeämiseen (voivat kutsua itseään vaikka äidiksi). Viidentenä ikävuotenaan lapset alkavat nauttia myös verbaalisesta huumorista: he kertovat vitsejä ja nauttivat esimerkiksi homonymian (esimerkkinä vitsi katkeavasta kurkusta) aiheuttamasta hämmennyksestä. Aina he eivät kuitenkaan osaa kertoa, mikä heidän kertomassaan vitsissä oli hauskaa tai he voivat kertoa vitsin väärin. Loizou, Kyriakiden ja Hadjicharalambousin (2011) mukaan lapset alkavat kertoa omia humoristisia tarinoita noin kuusivuotiaina.

Lasten huumoria on tutkittu kauan, mutta varsin aikuislähtöisesti käyttämällä lasten huumorin kuvaamiseen esimerkiksi aikuisten tekemiä kuvasarjoja (Aerila ym., 2017). Loizou ja Kyriakoun (2016) lasten humoristisia kertomuksia (visuaalisia ja narratiivisia) voidaan käyttää hyväksi, kun halutaan ymmärtää lap-

sia, heidän käsitystään maailmasta ja huumorista sekä siitä, miten he haluaisivat muuttaa maailmaa. (Loizou, & Kyriakou, 2016) Aikaisemmat tutkimuksemme (Aerila ym., 2017; Rönkkö & Aerila, 2018) osoittavat, että huumori soveltuu hyvin eheyttävään oppimiseen, sillä huumorin yhdistäminen oppimiseen auttaa lapsia keskittymään ja tekee oppimisesta henkilökohtaisesti merkityksellistä. Lisäksi huumori tukee luovan ongelmanratkaisun ideointivaihetta ja auttaa lapsia keksimään yksityiskohtia sekä tarinoihin, kuviin että käsityötuotteisiin (Rönkkö & Aerila, 2018).

Menetelmä

Tutkimuskonteksti ja oppimiskokonaisuuden eteneminen

Artikkelissa kuvatus eheyttävän oppimiskokonaisuuden lähtökohtana on Piret'n huumorin kuvaamisen malli vuodelta 1941. Siinä lapsia pyydetään piirtämään kuva, joka naurattaisi muita. Artikkelin oppimiskokonaisuudessa lapset sekä piirsivät muita naurattavia kuvia että toteuttivat kuvan perusteella hauskan pehmohahmon, jonka pohjalta lapset vielä toteuttivat suullisen kertomuksen saduttamalla. Artikkelissa kuvatus eheyttävän oppimiskokonaisuuden pilotointi toteutettiin keväällä 2015 (Rönkkö & Aerila, 2018). Tässä artikkelissa kuvataan interventiotutkimuksen toisen vaiheen oppimisprosessia, joka toteutettiin keväällä 2018.

Interventiossa oli tavoitteena suunnitella ja toteuttaa opetussuunnitelman mukainen, taidelähtöinen oppimiskokonaisuus, jonka lähtökohtana on lasten tuottama huumori Piret'n (1941) mallia soveltaen. Oppimiskokonaisuus oli tutkijoiden suunnittelemaa, esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2016) mukaista toimintaa. Sen aikana lapsia kannustettiin oman ajattelun näkyväksi tekemiseen ja vapaaseen ideointiin. Näin käytännön toiminta rakentui lapsilähtöisyydelle ja muotoutuu lasten ajatuksista käsin. Kokeilun taidelähtöisten työtapojen rinnalla käytettiin yhteistä toimintaa (yhteisen hauskan hahmon rakentaminen) ja yhteistä keskustelua.

Oppimiskokonaisuus toteutettiin satakuntalaisessa esiopetusryhmässä huhtikuussa 2018. Kokonaisuuteen käytettiin neljä esiopetuspäivää ja ryhmässä työskenteli kahden tutkijan lisäksi kaksi tutkimusavustajaa, yksi lastentarhanopettaja ja kaksi lastenhoitajaa. Lapsia ryhmässä oli 18, joista tyttöjä 10 ja poikia 8. Toiminta oli osa normaalia esiopetusta lapsille tutuissa esiopetustiloissa. Toiminta rakennettiin niin, että se sopi esiopetusryhmän rutiineihin aamupiireineen ja ulkoiluineen. Myös kaikki oppimiskokonaisuuden aikana syntyneet tuotokset

(sadutukset, piirroksot, pehmohahmot) jäivät lapsille. Oppimiskokonaisuuden aikainen toiminta tallennettiin videoimalla, valokuvaamalla tai äänittämällä. Lisäksi lasten kaikki prosessin aikaiset tuotokset kuvattiin, skannattiin ja tallennettiin.

Koko intervention ajan, samoin kuin tutkimusaineistoa tallennettaessa kiinnitettiin erityistä huomiota tutkimuksen eettisyyteen (Tenk, Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2018). Sekä lapsilta itseltään että heidän vanhemmiltaan pyydettiin lupa tutkimuksen toteuttamiseen. Esiopetusryhmän opettajat olivat mukana kokonaisuuden suunnittelussa sekä osallistuivat aktiivisesti kaikkeen toimintaan. Koko tutkimusaineisto on tallennettu niin, ettei lasten henkilöllisyys missään vaiheessa käy ilmi ja sekä lapsilla että heidän vanhemmillaan oli lupa vetäytyä tutkimuksesta missä tahansa tutkimuksen vaiheessa.

Esiopetusryhmässä toteutuneen eheyttävän oppimiskokonaisuuden kulku kuvataan kuviossa 1.

Kuvio 1. Eheyttävän oppimiskokonaisuuden kulku

Oppimiskokonaisuuden aluksi lapset keskustelivat tutkijoiden kanssa siitä, mikä heistä voisi olla hauskaa ja mitä naurattavaa heillä oli lähipäivinä tapahtunut. Tämän virittävän keskustelun jälkeen lapset saivat tehtäväkseen piirtää Piret'n ohjeen mukaisen kuvan, joka naurattaisi muita. Piirrosvälineinä lapset käyttivät omia puukyniään. Piirroksiin kirjattiin sanatarkasti lasten kuvaukset piirroksen humoristisista ominaisuuksista. Piirrosten valmistuttua niitä tarkasteltiin ja niiden pohjalta keskusteltiin siitä, mikä voisi olla heistä erityisen hauskaa.

Tämän keskustelun jälkeen ideointi oman humoristisen hahmon suunnittelmiseksi jatkui siten, että lapsia pyydettiin tekemään tutkimusavustajista hauskat tyytit. Tutkijat olivat tuoneet esiopetusryhmään erilaista rekvisiittaa (hattuja, aurinkolaseja, huiveja, työkaluja jne.), joiden avulla lapset toteuttivat visioitaan. Sen jälkeen lapset piirsivät oman muita naurattavan hahmonsa (tai edelleen kehittivät ensimmäisen vaiheen piirrosta), nimesivät sen ja kertoivat hahmosta. Sekä nimi että kuvaus kirjattiin hahmon kuvan yhteyteen.

Lapset hahmottelivat piirtämänsä hahmon pohjalta kaavat pehmolelua varten voimapaperista valmiiksi leikattujen geometrysten muotojen avulla. He yhdistelivät ympyröitä, neliöitä ja kolmioita sekä tarvittaessa muokkasivat niitä vastaamaan hahmon muotoa. Pehmolelu valmistettiin lakanakankaasta, jolle aluksi piirrettiin öljyvahaliiduilla hahmon kaavanmukaiset ääriviivat sekä hahmon yksityiskohdat. Piirtämiseen he saivat apua suunnitelmapiirroksestaan, mutta yksityiskohtia sai kehittää myös seuraavassa vaiheessa, jossa öljyliitupiirroksen päälle maalattiin kangasvärein. Hahmomaalausten kuivuttua tutkimusavustajat ompelivat hahmojen taka- ja etukappaleet yhteen, jonka jälkeen lapset täyttivät hahmot vanulla ja ompelivat täyttöaukon umpeen. Hahmon saatua pehmolelu-muotonsa lapsia kannustettiin lisäämään hahmoon yksityiskohtia, kuten hiuksia tai kasvon piirteitä oman suunnitelmansa mukaiseksi.

Hahmojen valmistuttua lapset saivat kertoa hahmostaan, hahmon toteuttamisesta että hahmon elämästä tutkijoille sekä haastatteluna että suullisena kertomuksena. Haastattelu toteutettiin puolistruktoituna yksilöhaastatteluna ja suullinen kertomus tallennettiin saduttamalla (Karlsson, 2009). Sadutus oli luonteeltaan aihesadutus ja sadutuksen aiheena oli hauskan pehmohahmon seikkalut tai päivätoimet. Kertomuksen muotoa ja rakennetta oli mallinnettu yhteisissä keskustelutilanteissa. Sadutusohjeen mukaisesti lasten kertomukset kirjattiin sanatarkasti ylös ja luettiin lopuksi lapsille. Tarvittaessa kertomusta muutettiin lasten toiveesta.

Oppimiskokonaisuus päättyi yhteiseen keskustelupiiriin ja ryhmävalokuvaan. Keskustelupiirissä jokainen lapsi sai esitellä oman hahmonsaa ja kertoa prosessin aikana oppimastaan ja onnistumisestaan.

Multimodaalinen sisällönanalyysi

Tutkimus edustaa kvalitatiivista tutkimusta ja tutkimusaineiston analyysiin käytettiin sisällönanalyysin multimodaalista sovellusta. Multimodaalisen sisällönanalyysin lähtökohtana on semiotiikan mukainen ajatus siitä, että mikään toiminnassamme ei ole sattumanvaraista, vaan kaikki toimintamme kertoo ymmärryksestämme ja oppimisestamme. Koska lasten on usein vaikea ilmaista ymmärrystään suoraan, oppimisen ja ajattelun arviointiin on hyvä käyttää lasten tuotoksia, kuten piirroksia ja kertomuksia, tai lasten toimintaa. (Bezemer ym., 2012.)

Tässä tutkimuksessa aineistolähtöisen sisällönanalyysin (Mayring, 2000) kohteena ovat lasten tuotokset, joiden analyysia tuettiin muulla tallennetulla materiaalilla sekä tutkijoiden observointimuistiinpanoilla. Tutkijoiden tulkintoja testattiin koko analyysiprosessin ajan tarkastelemalla niiden rinnalla lasten omia kuvauksia tuotoksistaan. Analyysin keskittyi yhden lapsen tuottamaan kokonaisuuteen, ei niinkään yksittäisiin tuotoksiin. Jokaisesta piirroksista, käsityötuotteesta ja kertomuksesta etsittiin huumoria sisältävät seikat, jotka koottiin ja joiden pohjalta muodostettiin lasten huumoria kuvaavat luokittelut. Luokitte-
lulla pyrittiin tiivistämään ja selkiyttämään hajanaista aineistoa sekä löytämään ilmiötä kuvaavia piirteitä. Aineistolähtöisen analyysin tukena käytettiin teoria-
lähtöistä analyysia, jonka avulla syntyneitä tulkintoja varmennettiin. Analyysin luotettavuutta parannettiin tarkastelemalla aineistoa tutkijatriangulaationa (Lincoln & Cuba, 1985).

Lasten huumori syntyy arkielämän kokemuksista

Kaikki lapset ilmentävät huumoria omista tuotoksissaan ja osaavat kuvata, mistä hauskuus heidän tuotoksissaan syntyy. Piirroksissa ja valmiissa pehmoleluissa olevat humoristiset piirteet liittyvät lasten tekemiin yksityiskohtiin kasvoissa, hiuksissa tai vaatteissa sekä erilaisissa ulokeissa. Lähes kaikki tutkimusaineiston humoristiset aiheet perustuvat tavalla tai toisella inkongruenssiin eli yhteensopimattomuuteen ja siitä syntyvään yllätykseen.

Yksiselitteiseen yhteensopimattomuuteen perustuvat humoristiset tuotokset tarkoittavat lähes poikkeuksetta jonkin epäinhimillisen inhimillistämistä. Aapeli kuvaa tuotoksessaan tomaattivenettä, jolla on jalat uimalla liikkumista varten, Miina kananmunaa, jolla on suu ja silmät ja Lilli tomaattia, jolla on ystäviä. Osalla lapsista yhteensopimattomia piirteitä voi olla yhdessä piirroksessa useita: Lilja esimerkiksi kuvaa sekä piirroksessaan että hahmossaan kuvaa sateenkaarta, joka syö limaa ja multaa. Kertomuksessaan hän kuvaa lisäksi, että sateenkaari asuu avaruudessa yhdessä tähdenlentojen kanssa ja että sateenkaari on heidän perheensä tuttu.

Kuvio 2. Sateenkaarihölmöys

Monien lasten kohdalla yhteensopimattomuudesta syntyvän huumorin voi nähdä voimaannuttavana huumorina, sillä he liittävät tuotoksiinsa asioita, joita he pelkäävät tai jotka ovat heistä epämiellyttäviä. Iiriksen hahmo ja piirros kuvaa *Anua, jonka hiukset ovat ampieisista*, ja Eerika kuvaa *Mustahammasta, jonka hiukset on hämähäkeistä*. Eerikan hahmossa on runsaasti muutakin yhteensopimattomuutta, kuten *vartalo, joka on tehty sekä auringosta että tomaatista*, *kädet, jotka on porkkanoista ja hampaat, jotka on lakritsista*.

Kuvio 3. Mustahammas-pehmo ja sen suunnitelma

Voimaannuttavana, vanhempien ennakko-oletuksia rikkovana huumorina puolestaan voidaan pitää esimerkiksi Eerikan hahmon mustia hampaita. Myös Aapeli kuvaa piirroksessaan kuvaamaa *mustaa hammastahnaa, joka ei puhdistaa hampaita, vaan muuttaa ne likaisiksi*. Voimaannuttavaa huumoria ovat myös joidenkin hahmojen nimet, jotka eivät ole ihmisille sopivia nimiä, vaan joita käytetään, kun ei haluta kuunnella tai halutaan muuten vastustaa toisen puhetta. Benjaminin hahmo on nimeltään *Plää plää* ja Hertan piirroksen hahmot ovat *Bläbä* ja *Kääkää*. Hertan hahmoihin liittyy myös muuta yhteensopimattomuutta: *Bläbällä on pään päällä hämähäkki ja heidän ikäeronsa on 100 vuotta*.

Erityisesti poikien tuotoksissa voimaannuttava huumori voi saada aggressiivisia muotoja. Tässä aineistossa aggressiivisuus ilmenee erityisesti heidän kertomuksissaan. Jesse kertoo Lupu-hahmoon liittyen seuraavan kertomuksen: *Lupulla on iloinen ja vihainen puoli. Lupun eri puolet tappelee keskenään. Se on hankalaa, sillä hänellä on vain yhdet kädet. Joskus iloinen puoli sanoo, että minä vien sinut vankilaan.*

Ehdyttävän prosessin tuotosten humoristiset piirteet voivat olla peräisin myös lastenkulttuurista ja viihteestä. Tämä näkyy erityisesti poikien kohdalla ja esimerkiksi Konsta kuvaa sekä piirroksessaan että hahmossaan *Hulkia, joka hyp-pii korkealle, jolla on kova ääni ja joka on lihaksikas*. Hahmo on tarkka kopio viihteen aidosta Hulkista liloine alushousuineen. Tyttöjen tuotoksissa Lilli kertoo vitsin *kahdesta tomaatista, joista toinen jää auton alle ja muuttuu ketsupiksi*. Nämä hahmot eivät niinkään yllätä katsojaa, vaan kertovat siitä, mikä ihastuttaa ja yllättää lasta itseään. Lilli haluaakin jakaa muistamaansa hauskaa vitsiä myös muille ja valmistaa pehmohahmoiksi sekä tomaatin että ketsupin. Näin hän voi kertoessaan myös esittää vitsin.

Kuvio 4. Hulk-pehmo

Loizou (2006) tutkimuksessa ei löydetty eroja tyttöjen ja poikien huumorissa. Tässä interventiossa tyttöjen ja poikien tuotokset eroavat toisistaan jossain määrin fantasian, aggressiivisuuden ja mielikuvituksen määrässä. Tyttöjen tuotokset kuvaavat enemmän tavallisia hahmoja, joilla on jokin yhteensopimaton ominaisuus, kun poikien hahmot ovat absurdeja hybridihahmoja, joilla monenlaisia piirteitä. Helgan hahmo on nimeltään *Emilia*. Helga kuvaa kertomuksessaan, kuinka *Emilia tykkää seikkailla, nukkua ja syödä ja juoda. Se tykkää paljon halleluista. se on hassu. Se tykkää mennä maailman juhliin, leikkipuistoihin, kauppoihin ja juttuihin.*

Tutkimustulokset hahmojen humoristisista piirteistä ovat linjassa aikaisempien tutkimustulosten (esim. Piret, 1941 ja Rönkkö & Aerila, 2018) kanssa. Roger Piret'n (1941) lasten huumorin piirteitä koskevan luokittelun perusteella tässä aineistossa korostuvat humoristiset hahmot, jotka perustuvat erilaisiin yhdistelmiin, sekä koomiset tilanteet, jotka perustuvat absurdiuteen. Aerila ym. (2017) tutkimuksessa tyttöjen huumori keskittyi traditionaalisiin pelleihin, mutta tässä aineistossa vain kaksi tytöstä ilmaisi huumoria viittaamalla traditionaalisiin pellehahmoihin tai pelleilyyn: Iiriksen hahmo *näyttää kieltä muille* ja Helgan hahmo *käy mielellään sirkuksessa katsomassa pellejä*.

Lasten tuotokset kuvaavat sekä huumorin yksilöllistä että yhteisöllistä luonnetta: jokaisella lapsella on tuotoksessaan persoonallisia piirteitä (esimerkiksi Ernesti kuvaa piirroksensa *hassun mönkijän, joka kuljettaa sateenkaarta*), mutta huumoria syntyy myös yhdessä ideoimalla ja toisilta oppimalla (esimerkiksi Iiriksen ja Eerikan hahmoilla on kummallakin *ötököitä hiuksissaan* ja Iiriksen kertomuksessa Eerikan hahmo seikkailee yhdessä hänen hahmonsa kanssa).

Moll ja Greenberg (1990) kuvaavat tutkimuksessaan, kuinka lasten keskustelunaikaiset viittaukset omaan elämään kertovat henkilökohtaisesta suhteesta oppimiseen ja omasta ajattelusta. Myös tässä tutkimuksessa näitä voidaan pitää merkkeinä eheyttävän prosessin merkityksellisyydestä lapsille. Huumori ja tehtäväänto, jossa piti toteuttaa muita naurattava hahmo, sitouttaa lapsia prosessiin. Suuri osa lapsista kertoo sadutusta ideoidessaan tai sadutuksessa tuotteen merkityksellisyydestä itselleen tai jollekin perheenjäsenelle. Esimerkiksi Aapeli toteaa, että *tomaattivene on hänelle tärkeä, sillä hän tykkää veneillä, uida ja käydä uimahallissa*. Vastaavasti Lenni kertoo mustan hammastahnan naurattavan erityisesti äitiä, *sillä hampaiden pesu on äidille tärkeää ja äiti oli joskus vahingossa käyttänyt hänen lastenhammastahnaansa*, Kaapon hahmo tulee mukaan päiväkotiin *Hahmoni heitti päiväkodissa kiviä kattoon. Sitten se alkoi painia. Sen jälkeen hahmo laitettiin pois päiväkodista*, ja Linnean hahmo on hänen itsensä kaltainen ---*Oranssi istuu auton takapenkillä. Isosisko saa istua etupenkillä*.

Oranssi on 6-vuotias. Hän on tyttö. Ajatus kotiinvietävästä tuotteesta ja tekemisen prosessinomaisuus motivoi lapsia ja loppukeskustelussa lapset ovat kaikki tyytyväisiä prosessiin kokonaisuudessa ja tuotoksiinsa.

Intervention viimeisenä tuotoksena toteutuneissa kertomuksissa humoristiset yksityiskohdat eivät enää ole keskiössä, vaan ne ovat osa hahmon persoona. Kertomukset viestivätkin enemmän empatiaa kuin huumoria. Esimerkiksi Linnean hahmo on sydämen muotoinen ja hänellä on kolme kärsää. Kertomuksessa hahmo seikkailee, kuten kuka tahansa tyttö – *Oranssi on käynyt maailman ympäri. Se on käynyt Ranskassa. Sitten Oranssi osti kissan perheelle tuliaisiksi. Sitten hän osti oman auton ja sai ajaa sillä.*--- Tämä on linjassa aikaisemman tutkimuksen (Rönkkö & Aerila, 2018) kanssa, jossa lasten kertomukset kuvaavat lasten ja prosessin aikana toteutuneen käsityötuotteen välille syntynyttä empaattista suhdetta.

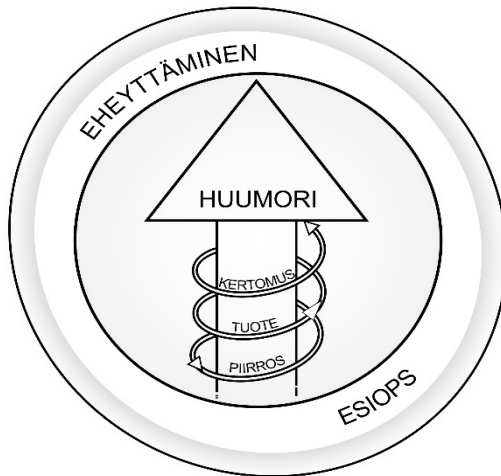
Artikkelissa kuvattu oppimiskokonaisuus antaa viitteitä siitä, että huumori saattaisi edistää lasten vertaisoppimista ja yhteisöllisyyttä. Prosessin aikana lapset kannustavat muita toteuttamaan omia humoristisia ideoitaan ja antavat toisilleen spontaanisti palautetta. Esimerkiksi Lillin kertoessa *viitsiään tomaatista, joka jäi auton alla* koko esiopetusryhmä räjähtää nauramaan. Lisäksi lapset saavat toinen toisiltaan ideoita omiin tuotoksiinsa. Esimerkiksi Eerika, Iris ja Hertta käyttävät kaikki samaa *ötökkäideaa*. Myös Lillin tomaatti-vitsi innostaa toisia kehittämään *tomaattiveneen* (Aapeli) ja *puhumattoman perunan* (Miina).

Pohdinta

Huumori tuo oppimiseen luovuutta ja saa lapset pohtimaan erilaisia asioita ja toimintaa uudenlaisista näkökulmista: Huumorin kautta lapset voivat kehittää omaperäistä ajattelua ja pohtia, onko jokin asia tai tilanne sopiva tai sopimaton. Tavallisetkin oppisisällöt muuttuvat jännittäviksi, kun niihin lisätään huumoria tuottava yllätyksellinen elementti. (Loizou, 2018.)

Tässä tutkimuksessa lasten huumori syntyy pääsääntöisesti yhdistämällä kaksi yhteensopimatonta asiaa toisiinsa. Tämä yhteensopimattomuus tuottaa yllätyksen, joka ilahduttaa ja huvittaa lapsia. Lasten huumorin lähteenä ovat heidän arkielämänsä, perheen aamutoimet, omat mieltymykset, itseä joskus huvittaneet asiat ja viihde, ja huumori kertooikin aikuisille paitsi lapsia huvittavista asioista, myös lasten elämästä yleensä. Monelle lapselle huumori saattaa olla selviytymiskeino haastavista tai pelottavista tilanteista. Kun piirtää itselleen ystäväksi hahmon, jonka hiukset ovat ampiiaisista, on ampiiasiinkin ehkä helpompi suhtautua positiivisesti.

Huumori tuottaa oppimiskokonaisuuteen motivoivan kehyksen, joka auttaa lapsia työskentelemään pitkäjänteisesti. Lasten prosessin aikana toteuttamat tuotokset (käsityötuote ja kertomus) muodostavat jatkumon, jossa edellinen tehtävä luo pohjan seuraavalle. Eheyttävässä oppimiskokonaisuus mallintaa lapsille sekä käsityö- että kirjoittamisprosessia, sillä ne molemmat ovat luovia ongelmanratkaisuprosesseja, joissa lapset hankkivat materiaalia, ideoivat ja suunnittelevat toimintaansa ennen lopputulosta eli valmista käsityötuotetta tai tekstiä (Rönkö & Aerila, 2018). Tutkimuksen aikana toteutuneessa oppimiskokonaisuudessa nämä kaksi prosessia kietoutuvat toisiinsa luontevasti: Käsityöprosessi sekä piirros toimivat materiaalina ja ideointina omalle kertomukselle. Kertomus puolestaan on osa käsityöprosessin arviointivaihetta. Tätä voidaan kuvata seuraavan kuvion 5 avulla:

Kuvio 5. Eheyttävän oppimiskokonaisuuden kulku

Artikkelissa kuvattua eheyttävää oppimiskokonaisuutta voikin pitää esiopetusryhmän toiminnan näkökulmasta toimivana. Kokonaisen käsityön prosessi toteutui esiopetusryhmässä kokonaan: Ensimmäisessä vaiheessa lapset saivat keskustelusta materiaalia piirroksen toteuttamiseen. Keskustelua ja erilaisia luonnoksia voidaan pitää käsityötuotteen ideointi- ja suunnitteluvaiheena. Käsityötuotteen valmistamisessa lapset saivat aikuisilta tukea, mutta lapset käyttivät prosessin aikana useita käsityötekniikoita (kankaan maalaus, kirjonta, käsin ompelu) erityisesti humorististen ja muiden yksityiskohtien suunnittelussa. Lopuksi tuotteen reflektointi toteutui saduttamalla kertomus hahmosta.

Vastaavalla tavalla lapset opettelivat kirjoittamisprosessin vaiheita: Kirjoittamisprosessi (tässä tapauksessa suullisesti kerrottu teksti) alkoi aiheen ideoinnista ja materiaalin keräämisestä tekstiä varten. Tämä toteutui sekä piirrosta että käsityötuotetta valmistettaessa. Konkreettisen käsityötuotteen pohjalta oli helppo lähteä suunnittelemaan ja toteuttamaan omaa kertomusta. Sadustuvaiheessa lapsi sai tukea kertomuksen suunnitteluun opettajalta ja jokainen lapsi pystyi tuottamaan oman kertomuksen, jossa päähenkilönä oli itse toteutettu käsityötuote.

Kokeilu osoittaa, että yksilölliseen huumoriin perustuvat taidelähtöiset tehtävät tukevat toisiaan esiopetussuunnitelman (2016) mukaisessa eheyttävässä oppimisprojektissa ja eheyttämällä voidaan paitsi tehostaa oppimista, myös tehdä siitä lapsille merkityksellisempää. Eheyttäminen tuo työskentelyyn pitkäjänteisyyttä, auttaa lapsia keskittymään työskentelyyn ja mahdollistaa oppimisen omista lähtökohdista. Lisäksi tutkimus osoittaa, että käsi- ja puutuotteen ja kertomuksen yhdistelmä sopii lapsille huumorin ilmaisemiseen ja toiminnan motivointiin.

Aikaisemmissa tutkimuksissamme olemme käyttäneet eheyttämisen lähtökohtana lastenkirjallisuutta, erilaisia oppimisympäristöjä ja opetusmenetelmiä. Tämä tutkimus osoittaa, että huumori saattaisi edistää muita lähtökohtia paremmin lapsilähtöisyyttä ja antaa lapsille enemmän mahdollisuuksia ilmaista omia ajatuksiaan. Lisäksi huumori on ehtymätön voimavara, jonka käyttäminen opetuksessa saattaa lisätä yhteisöllisyyttä ja tuottaa uudenlaisia näkökulmia huumoriin.

Lähteet

- Aerila, J.-A., Laes, T., & Laes, T. (2015). *Tulkintoja alkuopetusikäisten lasten humoristisista piirroksista*. Kielikukko, 1–2/2015, 4–11.
- Aerila, J.-A., Laes, T. & Laes, T. (2017). Clowns and explosions. Finnish preschoolers' perceptions of humor. *Journal of Early Childhood Education Research*, 6(1), 108–135.
- Aerila, J.-A., Rönkkö, M.-L., & Grönman, S. (2016) Field trip to a historic house museum with preschoolers: Stories and crafts as tools for cultural heritage education. *Visitor Studies*, 19(2), 144–155.
- Bergen, D. (2006). Play as a context for humor development. In D. P. Fromberg & D. Bergen (Eds.), *Play from birth to twelve* (2. painos, 141–156). New York, NY: Routledge.
- Berk, R. A. (2002). *Humor as an Instructional Defibrillator: Evidence-Based Techniques in Teaching and Assessment*. Sterling: Stylus.
- Bezemer, J., Diamantopoulou, S., Jewitt, C., Kress, G. & Mavers, D. (2012). *Using a social semiotic approach to multimodality: researching learning in schools, museums and hospitals*. http://eprints.ncrm.ac.uk/2258/4/NCRM_working_paper_0112.pdf (viitattu 2.5.2018).
- Carrell, A. (2008). Historical views of humor. Teoksessa V. Raskin & W. Rush (toim.), *Primer of humor research* (ss. 303–332). Berlin, Germany: Mouton de Gruyter.
- Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2014). Helsinki: Opetushallitus.
- Fox, C. L., Dean, S., & Lyford, K. (2013). Development of a humor styles questionnaire for children. *Humor*, 26(2), 295–319.
- Hobday-Kusch, J. & McVittie, J. 2002. Just clowning around. Classroom perspectives on children's humour. *Canadian Journal of Education* 27(2 & 3), 195–210.
- Jalongo, M., & Narey, M. J. (2006). Promoting children's art. Teoksessa J. P. Isenberg & M. R. Jalongo (toim.) *Creative thinking and art-based learning. Preschool through fourth grade*, (94–194). New Jersey: Pearson.

- Karlsson, L. (2009). To construct a bridge of sharing between child and adult culture with the storycrafting method. Teoksessa H. Ruismäki & I. Ruokonen (toim.) *Arts: Contact points between cultures* (117–129). Helsingin yliopisto.
- Kangas, M., Kopioisto, K., & Krokfors, L. (2016). Eheyttäminen ja laajentuvat oppimisympäristöt. Teoksessa Cantell, H. (toim.) *Näin rakennat monilaisia oppimiskokonaisuuksia*, (37–48). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Keskitalo, A., Aerila J.-A. & Rönkkö, M.-L. (2017). Puutarhaa suojelemissa. Monilukutaitoa eheyttävässä oppimisprosessissa. Teoksessa M. Kallio, R. Juvonen & A. Kaasinen (toim.) *Jatkuvuus ja muutos opettajankoulutuksessa*, (196–213). Suomen ainedidaktisen tutkimusseuran julkaisuja. Ainedidaktisia tutkimuksia 12,
- Lincoln Y. S. & Guba E. G. (1985). *Naturalistic Inquiry*. California: Sage.
- Loizou, E. (2005) Infant Humor: the theory of the absurd and the empowerment theory, *International Journal of Early Years Education*, 13(1), 43–53.
- Loizou, E. (2006). Young children's explanation of pictorial humor. *Early Childhood Education Journal*, 33(6), 425–431.
- Loizou, E. (2007). Humor as a means of regulating one's social self: two infants with unique humorous personas. *Early Child Development and Care*, 177(2), 195–205.
- Loizou, E., Kyriakides, E., & Hadjicharalambous, M. (2011). Constructing stories in kindergarten: Children's knowledge of genre. *European Early Childhood Education Research Journal*, 19(1), 63–77.
- Loizou, & Kyriakou, (2016). Young children's appreciation and production of verbal and visual humor. *Humor - International Journal of Humor Research* 29(1), 99–124.
- Loizou, E. (2018/arvioinnissa). Young Children's Humorous Stories – A Force for Positive Emotions. Teoksessa K. Moran & J.-A. Aerila (toim.) *The Strength of Story in Early Childhood: Diverse Contexts for Development across Domains*. New York: Springer.

- Martin, R. A. (2007). *The psychology of humor: An integrative approach*. Amsterdam, Netherlands: Elsevier Academic Press.
- Mayring, P. (2000). *Qualitative content analysis*. Social Research, 1(2). <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:0114-fqs0002204>. (viitattu 22.2.2018).
- Neuss, N. (2006). Children's humour. *Television*, 19, 16–20.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet* (2014). Helsinki: Opetushallitus.
- Piret, R. (1941). Recherches génétiques sur le comique [Genetic research on the comic]. *Acta Psychologica*, 5, B103–B142.
- Pitri, E. (2011). Children's funny art and the form it can take over time. *International Journal of Education through Art*, 7(1), 81 - 96.
- Rönkkö, M.-L. & Aerila, J.-A. (2018). *Humor supporting preschoolers in designing and making crafts*, 1–3. FormAkademisk.
DOI: 10.7577/formakademisk.1858
- Rönkkö, M.-L., Aerila, J.-A., & Grönman, S. (2016). Creative inspiration for preschoolers from museums. *International Journal of Early Childhood*, 48(1), 17–32.
- Serafini, F., & Coles, R. (2015). Humor in children's picture books. *The Reading Teacher*, 68(8), 636–638.
- Smuts, A. (2016). *Humor*. In The Internet Encyclopedia of Philosophy. <http://www.iep.utm.edu> (viitattu 5.11.2016).
- Tenk (2018). *Tutkimuseettinen neuvottelukunta*.
<http://www.tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytanta> (viitattu 5.5.2018)
- Varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteet* (2016). Helsinki: Opetushallitus.

Abstract

Using humor to promote joy and collaborative in learning of pre-school kids

Humor promotes learning and well-being in many ways and humor could be utilized more in the context of learning. The article describes children's humor used as a starting point in a holistic learning process. The research material was collected from a pre-school group in Satakunta during spring of 2018. During the learning process, children draw, narrate stories and implement a craft product (a soft toy) with humorous features. The research material consists of the outputs of children and the data is analyzed via qualitative content analysis. The aim is to find out how children's humor is manifested in their outputs and what is the meaning of humor in a holistic learning process. The research results show that children's humor strives to surprise by incongruence and that the source of humor is children's daily experience. Additionally, humor seems to support children while implementing different learning tasks and tune their imagination both from an individual and a collaborative point of view.

Keywords

Humor, holistic learning, preschool education, qualitative research

